

Den 20 juni.

Niendorff, Emma

59 C Br.

Roman
50.
(782.)
0

DEN 20 JUNI.

TRE NATTSTYCKEN

UR

GREFVE FERSENS LIF.

Efter muntlig berättelse af en hans slägtinge i Stockholm,

meddelade af

EMMA NIENDORFF.

ALBON 3012
STOCKHOLM.

ALBERT BONNIERS förlæg.

47/236

STOCKHOLM.

HÖRBERGSKA BOKTRYCKERIET,

1851.

I.

ITALIEN.

Något likt en hvit eld lyste på toppen af ett vinberg, midt emot det enstaka värdshuset. Det var månan, hvilken såsom öfver en vinrankbekransad tröskel, inträdde i Juni-aftonen. En man stödde sig på armbågarna i den breda, hvälfda fönsterkarmen. Hans adla profil aftecknade sig i den allt mer klarnande luften. Han blickade oafvändt utåt, liksom ville han ställa någon fråga till det gyllne ljuset, som seglade i det nattliga blå hafvet. Han lutade sig långt utför att inandas orangeblommornas doft, som den stilla aftonvinden förde till honom.

— Så var det äfven i Trianon! — sade den resande sakta, ty hans drömmar gingo ej till hemmet högt upp i norden, till Sveriges klippor, mot hvilka bränningen slår, utan till

Frankrikes leende stränder. Och der visade sig en bild för honom: en hög smärt gestalt, med långt blondt hår, såsom det finaste silke, omkring en med beundransvärd gratie och lätthet buren hals. I de rörliga sjäfulla dragen låg detta något, denna ousägliga glans, detta ideal, som strålar fram ur anlettet, omgjutande det med en gloria, likt det gyllene solljuset, hvari ett landskap simmar.

— Dessa ögon, blå såsom Donau, — tänkte han, — dessa läppar och deras leende, de glänsande tänderna. . . . Skönheten i sin fullaste blomma! Den bländade ett helt rike vid sin uppenbarelse. Och likväl, huru såg man icke qvinnan hos drottningen, det unga hjertats vekhet i hållningens majestät! Marie Antoinette! Marie Antoinette! . . .

Förgäfvos har grefve Fersen genomfarit Oceanen, vid flykten undan sig sjelf rastlöst genomströfvat England och Italien, för att söka glömska af detta namn, denna bild. Han fann den lika litet i Amerikas skogar, som här under Lombardiets pinier; och åter för fantasien honom till de dagar, då han först kom till Louis XV:s hof, efter knappt slutade studier, utnämnd till öfverste vid regementet *royal suédois*. Detta lif var en berusande fest, der den ena högtidligheten öfverstrålade den andra. Den utländske grefven var en lysande yngling, eldig och stolt, för hvilken hoppet utbredde sina verldar, och öfver hvilken hans fädernesland, med sina hjeltar och sagor, kastade en hemlighetsfull skugga. Drottningen var tillbedd af alla som nalkades henne, och likväl slog ett hjerta lugnt midt under denna förgudning; utom alla sina andra utmärkta

egenskaper, hade hon ett hjerta, darrande som vågen och sökande stranden, en själ, som längtade efter kärlek. Så mötas de öfverraskade! Så smälter blixten ofvanifrån två känslor i hvarandra. Ingen suck förrådde det; endast två långa blickar syntes vilja tränga till själen... En afton gafs maskerad. I dunklet af lustlottets trädgård, hvars löfgångar hofvet befokade med fantastiska masker, gnistrade tusentals brokiga lampor. En högvext mohrisk riddare ledde en smärt Tyrolska: Marie Antoinette i sitt hemlands gröna alldrägt, stödd på grefve Fersens arm. Hon kallade honom en gång: Axel!... Sedan flydde hon för hans närhet. Men en vacker morgon kallades vännen till henne. Med näktergalsstämma ber hon honom om det svåra offret.

— Vi böra skiljas! — sade hon, och hennes klara ögon simma i tårar, och hennes smekande röst häfvar. Med namnlös kraft gripes mannen deraf. O! det hade varit bättre om hon ej låtit honom ana att hon kunde bli för vek! Han tvekar, han dröjer.

— Vi böra skiljas! — sade hon för andra gången, och denna vapenlösa bön afskär allt. Hon kunde blifva för vek! Måste icke detta blott öka hans kärlek? Nej, endast denna sälla tanke vill han såsom en lycka medtaga på sin frivilliga förvisning. Hon räcker den djupt bugande ett rött etui, hon vinkar ännu en gång med liljehanden... och borta är han för alltid!...

Först när Fersen vet sig alldeles osedd, framtager han det lilla etuit, kysser det, betraktar det på alla sidor. Det

dröjer länge innan det ger vika för tryckningen af hans finger. Härvid betraktar honom, med ljufva, välbekanta ögon, en Tyrolerflicka som bär en drottning's anletsdrag. Baksidan af medaljongen döljer en hårlock, glänsande som sidensars, och af den milda blonda färg, som kallas *cendré* öfverallt dit franska språket trängt.

Och mot denna lilla guldmedaljong var det, som det fulla hjertat klappade, som ville det sprängas, här i det ödsliga italienska värdshuset. Axel tryckte handen hårdt deremot. Var det för att bjuda tystnad, ännu säkrare beskydda sin helgedom, eller för att känna den sig ännu närmare? . . . I detsamma drog sig mänskifvan bakom den från de kala klipporna uppstående svarta ruinen, som dystert aftecknade sig mot den glindrande bakgrunden.

Ett långsamt knarrande i dörren återkallade grefven till verkligheten. Värden inträdde med ljus, som belyste hans tunna grå hår och den skygga blick, han ur de stirrande runda ögonen under de buskiga ögonbrynen kastade omkring rummet. Med krökt rygg afhörde han de få tillsägelser grefven hade att gifva; han hade kommit sent och ville den följande morgonen fortsätta resan, hvarför betjenten borde tidigt väckas.

Mannen, som kunde räkna ungefär femtio år, bad ännu på tröskeln ödmjukt att excellenzan icke måtte onådigt upptaga att kvinnan der nere vid porten yttrat så sällsamma ord vid hans ankomst.

— Gumman är vansinnig, — sade han, — och har varit

det i flera år. Derfor talar hon oupphörligt för sig sjelf, men gör intet barn något ondt. Mätte den heliga jungfrun snart förlösa min arma mor från hennes bittra jordiska pilgrimsfärd!

Fersen hade redan glömt att hans uppmärksamhet genast vid inträdet i huset blifvit fästad af en hemsk gumma, öfver hvars bruna, förvittrade anletsdrag snöhvitt hår nedhänge. Glanslösa stirrade hennes ögon, oupphörligt rörde sig läpparna, och när den resande gick förbi henne, vred de utmärglade händerna, snyftande:

— Der kommer han åter! der kommer han åter!

— Hvad bryr jag mig om det förfallna ugglanästet! — tänkte Axel, i det hans blick for öfver väggarna, på hvilka en mörk, till hälften sönderrifven tapet med invirkade stora figurer och landskap: de tre konungarne med långa skägg och i röda, blå, guldprydda mantlar, samt öfver hvilkas axlar kamelhufvuden framstucko; och mohrer med turbaner och guldkärl, samt palmer öfver hvilka osäkra irrsken sväfvade.

Huru måste icke allt detta åter draga grefven ned till jorden och förjaga de lysande bilder han framkallat, samt hvilka han hoppades åter få se i sömnen! Vår vandrare tillreglade dörren; ännu en gång kände han på sina vapen, och trött nedsjönk han på den välkomna, ehuru hårda bädden i alkoven.

Efter få minuters förlopp andas han med jemna, lugna drag. Men midt i den första sömnen känner han sig plötsli-

gen häftigt uppskrämd genom en skakning på armen. Med ansträngning öppnade han ögonlocken.

— Skiner månan på sängen? — frågade han sig; — nej, det är icke månan.

En lång hvit gestalt står framför sängen, insvept i dukar och slöja, så att man intet kan se af ansigtet.

— Huru har den der kommit genom den stängda dörren?

Fersen ville springa upp, ville ropa. Hans bröst pressas tillsammans. Kallsvett höljer hans panna. Hans leder äro så styfva och tunga, att han icke förmår resa sig upp. Med sig luft synes gestalten fläktas på honom. Likt en fångslad, måste han ligga och lyssna. En stämma hördes, ihålig som vinden, när den hviner genom sönderfallna murar, eller genom vissnadt löf på träden om hösten.

— Der är du! — sade den okända gästen till den andre. — Jag har länge väntat på dig, hjälp mig! Du måste gifva mig frid både till själ och kropp. Du är utsedd till att upptäcka och straffa ett brott. Kom, månan lyser dig! Invid huset är en gångstig, som leder till bråddjupet. Der cypresserna grönska vid slutningen, stiger uppför klipporna. Ofvan i borgruinerna, bakom den lilla sidoporten, vid den instörtade hvalfbågen, der tre rosenbuskar stå och murgrönan i half korsform hänger ned öfver den förvittrade stenen, bör du gräfva. Der hafva de nedgräft mig, arm och naken. Underätta domaren härom, och låt mina ben få komma till ro i vigd jord.

— Det är ju Maran! — tänker vår resande, hans ögonlock sjunka ihop.

Bort ur fjerran klinga bortdöende, klagande ord till honom.

— Det är blott en dröm! — mumlar han och vänder sig åt den andra sidan.

Icke länge hade han slumrat. Åter kände han armen skakas, såsom af en jernhand. Åter fläktar det kallt och framför honom står den långa hvita gestalten.

— Hör mig... och begif dig i daggryningen till ruinen uppe på berget, der mördaren nedgrävt mig! För tio år sedan, tre dagar före midsommar, skedde det här i rummet, bloddroppar sitta ännu på väggarna. I Bologna står min fars slott. Jag hete Antonio Torami och reste till Ravenna för att hämta min brud. Guld och brudsmücken bar jag hos mig. När jag trodde mig vara ensam och obemärkt, framtog jag dem i den nattliga stunden, för att gläda mig åt juvelernas gnistrande, och se huru de borde pryda min Alinas hals och armar. Min världsliga fröjd frestade människorna: det sena ljusskenet genom en springa på dörren förrådde mig och min skatt, för en omkringsmygande qvinna. Hon tillkallade sin son, värden, och uppretade hans vinningslystnad. Men vansinne fattade gumman, sedan hon skådat det gapande bannesåret, och nergrävt smyckena samt guldets i källaren. Du skall lemna arvet åter till mina bröder och till min brud, som gråter i klostret.

Nu vaknade Fersen med klart medvetande.

Han hade rest sig upp i sängen. Han tänkte på bedrägeri och rån. Hastigt grep han efter sina vapen. Då var synen borta. Han springer upp, tänder ljusen, undersöker dörrar, fönster och väggar: förgäfves. Månan hade gått ned. En stund går grefven fram och tillbaka i rummet, derpå beger han sig åter till sängs. Han tycker sig i mörkret se hundra ögon riktade mot sig. Han blyges öfver sin spökrädsla. Då ser han plötsligt den hvita skepnaden åter framskymta. Egentligen känner han dess närhet mer än han ser den.

— Ännu en gång manar jag dig, — säger den hvita skepnaden, och han hör det mer med ett inre sinne, än med sjelfva öronen. — Jag var en obetänksam yngling, och har dött i mitt jordiska sinne. Låt bedja för mig och för mina mördare! Du har pligtenligt och med rätta gjort en ädel handling då du drog ut i vida verlden. Emedan du kan bedöma och besegra dig sjelf, är du utsedd till min hämnare. På det att du aldrig måtte glömma mig och min bön, i hela ditt lif, vill jag sätta en underpant på ditt finger.

Axel kände en ring på sin venstra hand. Han kunde icke tydligt fatta de få ord som derpå följde, hans sinnen döfvades helt och hållet.

När han, efter en kort, feberaktig sömn åter öppnade ögonen, var det dager.

— Hvilken natt jag tillbragt! — sade han till sig sjelf. — Var jag sjuk? Bör jag tro det vara en ande-uppenbarelse? Eller sof jag, utmattad af resan, ovanligt hårdt och endast drömde så lifligt?

Nu faller hans blick på handen. Der sitter verkligen en fremmande svart ring på venstra ringfingret, en jernring. Förgäfves skjuter och vrider Fersen på den; den kan icke dragas af fingret. . . .

Grefven fortsätter icke resan om morgonen, utan tager en vägvisare till borgruinerna, finner vägen, såsom den gåtlika varelsen beskref, cypresserna, trappstegen i berget, sidoporten, de tre törnrosbuskarna, murgrönan, allt! Efterforskningar anställas, angifvelser hos domstolen göras. Allt hvad den beslöjade skepnaden sagt, bekräftar sig. Man finner skelettet, arresterar värdfolket. Sonen förråder sig genom sin stumma ångest, modern genom vansinnets öppna tal . . . rättvisans tjennare erkänna, att en högre domare redan fällt domen öfver henne.

Fersen reste vidare först när den mördades ben blifvit jordade på den närbelägna begravningsplatsen. Vår vandrare betraktade ofta ringen, som hvarken egna eller andras bemödanen kunde lossa från fingret, och som motstod alla försök, till och med hvarje verktyg!

— Vi skola således aldrig skiljas från hvarandra här i lifvet, — sade han till jernet, — vi äro smidda vid hvarandra, och du blir min trognaste följeslagare, i så väl fröjd som smärta.

Ofta föreföll det honom som hvarje blomma måste vissan, hvarje skämt och lek förstummas af bäfvan för en hemlighetsfull makt, och liksom han af andehandens blifvit invigd till rysliga öden. Aldrig fick den, det kände han tydligt, vid-

röra något lågt, som stod i ett dylikt förbund med de okände, och en gång lånat honom sin hjälp. En högre afsky måste fatta honom för allt hvad orätt var. För grefven syntes denna jernring, från hvilken ingen förmådde frigöra honom, såsom en anledning till större stränghet mot sig och andra, en med andeverlden ingången förpligtelse.

En gång, när han åter sysselsatte sig med ringen, samt pröfvande hade skjutit honom af och an, blixtrade i hans hufvud fram ett minne af drömmen, som han länge haft förlo-radt och länge sökt. Det föreföll honom som han nu insåg meningen i den mördades sista obegripliga ord:

— Man har påtryckt dig en stämpel af den eviga domen. Du har bragt vedergällning öfver andra. Äfven du skall icke undgå din. Öfver din hand hvilar en förbannelse. Mycket kan lyckas dig; men allt hvad du icke företager med fullkomligt rent sträfvande, om äfven blott en enda droppa skuld medföljer, måste misslyckas!

II.

FRANKRIKE.

Från alla kyrktorn i Paris hade midnattstimmans slag ljudat. Vid Tuillierierna var det ännu ganska lifligt. Vagnar och fotgångare lemnade slottet, personer af alla stånd, förnä-

ma damer och herrar, borgare, nationalgardister. En liten grupp af mörka gestalter, som utträdde ur en af gårdarna, syntes något mer brådslande än de andra gå öfver torget. Obemärkt följde derefter en annan och sedan en tredje grupp af folk i simpla reskläder. En qvinna som ledde ett barn, en flicka, stödde sig på någon som liknade en underordnad tjenare, men icke kunde fullkomligt dölja det militäriska i sin gång, lika litet som hans följeslagerska stoltheten och adelheten i rörelserna: hon var en stor qvinnofigur med höghvälfd panna, örnnäsa, svällande läppar. På något afstånd följde ett annat frontimmer vid sin ledsagares arm. Slutligen en undersättsig man i medelåldern, med osäkra steg och skyggt utseende, vid handen ledande en gosse om ungefär sju års ålder; begge höllo ögonen fästade vid en starkt, men smärt vext man, som till sin dräkt liknade en kusk, och gick framför dem, liksom för att tjena dem till vägvisare.

Det resklädda sällskapet som smög sig förbi skyltvakterna ... en familjefader med maka, barn, syster och några vänner, en konung... goda och så vidt det på jorden är möjligt, skuldlösa menniskor, ehuru deras företrädares synder likt hämnande andar hängt sig fast vid deras fjät. Ett helt rikets öde, en dynasti, krönta hufvudens lif bero af denna stund. Underbart ingrep hjulverket af de mått och steg, som leddes af en ende, hvars snille bestod i trohet. Och likväl förmådde icke vissa små kännetecken att undgå den förrädiska vaksamheten hos en qvinna vid den inre slottstjensten. Rykten, af nationalgardet spridda ända till klubbarna, gjorde natten till den

20 Juni 1791 hvarje patriot till fångvaktare. Louis XVI och Marie Antoinette hade på vanligt sätt gifvit tillträde vid sin *coucher* åt dem, som vid denna tid plögade infinna sig på *couren*, icke bortskickat tjenarne tidigare än andra dagar, men sedan åter klädt sig, och med m:me Elisabeth samt barnen genom hemliga dörrar begifvit sig till hertig de Villequiers rum, och derifrån uppnått gatan.

Konungen, som upptog Mirabeaus tanke efter dennes död, skref redan vid slutet af April sin plan i chiffer till general Bouillé, bakom hvars läger Louis ville taga in på ett till hufvudquarter bestämdt slott. Ända längst in i Tuillierierna trängde nationalgardets spioneri; ty det mer lurade på konungen, än beskyddade honom. Lafayette visade sig i hvarje ögonblick; hans officerare ströfvade omkring alla utgångar. I sina fäders slott hade Louis intet mer hvarpå han kunde lita, än två kvinnohjertan. Marie Antoinette bedrogs ej af sitt eget, när det rådde henne att anförtro makes och barns räddning åt greve Fersen. Vid första vink ilar han ditöfver från Stockholm, dit han efter långvariga resor återvänt, utan att hemföra lycka och lugn, ständigt med samma bild *i* och *vid* hjertat. Han återsåg drottningen! I olyckans majestät stod hon beligare för honom än i purpurn. Sorger hade röfvat den första vårblomman från hennes kinder, men blott gjort hennes skönhet så mycket mer rörande. Mannens pulsar stormade häftigare än fordom ynglingens. I en sann, varm passion är något, som aldrig dör. Men ingen af hans blickar förrådde honom, hvad han ock kände, när han natte-

tid genom förborgade trappor, dunkla gångar — ty hvarje tje-
nare var en spion — smög under palatsets tak, dit man kal-
lade de hemliga rådgifvarne såsom till en sammansvärjning.
Axel åtog sig allt. Såsom främling kunde han röra sig friare.
Han sörjde för pass, för vagn, för det största såväl som för
det minsta, förutsåg allt, var öfverallt. Endast kärleken kun-
de utföra detta. Det är han, som nu, förklädd till kusk, går
framför konungen och dauphin öfver place de Caroussel.

I samma ögonblick kommo tre officerare emot Marie
Antoinette. Hon bnfvar, ty hon igenkänner Lafayette. Han
skyndar förbi, utan att varsebli henne, och ilar till Tuilleri-
erna, åtföljd af sina adjutanter.

— I morgon, — hviskar hon, med ett leende, som nä-
stan kunde anses för en utmaning till ödet, — i morgon skall
den stränge väktaren ej kunna ge folket åter sina fångar.

Den kungliga familjen skall sammanträffa vid quai du
Théâtre, der två borgerliga åkdon vänta. Markisinnan de
Toursel och kammarfruarna voro redan på mötesplatsen. I
förvirringen vid flykten ilar drottningen och hennes ledsaga-
re, en af de tre till betjenter förvandlade gardes du corps,
oförskräckte adelsmän, till hvilka grefven anförtrött sig, öfver
Pont Royal och förirrar sig till rue du Bac. Inseende miss-
taget, vända de om med brådskanie ångest. Vid ankomsten
till quaien felas konungen och hans son . . . endast systemen
står vid vagnen.

— De måste vara här inom ett ögonblick! — säger Marie
Antoinette med darrande stämma. — Elisabeth, hvem kunde

ha föreställt sig, — fortfor hon efter en stunds tystnad, för att hemta någon fattning, — att jag så skulle nödgas lemna Paris! Hvarför har jag ej regentsnille? Olyckan lemnar mig icke tid att tänka. Glädjedrucken emottogs jag af ett jublande folk . . . hvarför skulle jag icke tro på evigheten af denna popularitet. Jag tillbragte min ungdom i det glada Trianon. Jag hörde den första åskan mullra på afstånd, utan att drömma om fara: jag förtröstade på den kärlek jag ingaf och kände i mitt eget hjerta.

En halftimmas kvalfull väntan föreföll såsom en evighet. Slutligen varseblifva de ut i mörkret stirrande ögonen konungen, som måst taga en omväg öfver en annan bro. Man stiger upp i den första vagnen, grefve Fersen hoppar upp på kuskbocken och fattar sjelf tömmarna. Åt ingen fremmande hand vill han anförtro Frankrikes krona och . . . sitt eget lif. När han sålunda for den dystra framtiden till möte, föreföll det honom, som hade ödets andar tagit honom i sin tjänst. Han styr ju historiens hjul. Och hvilka känslor hyser han väl sjelf i djupet af sitt bröst?

Sålunda jagar han ända till Bondy, den första stationen mellan Paris och Chalons. Alla dessa bäfvande själar hafva endast liksom ett hjertslag af fruktan och hopp! Det af ministern Montmorin utfärdade passet är staldt på den till Frankfurt resande baronessan von Korf med sina två barn, guvernant, kammartjenare och tre lakejer. Den åt konungen förfärdigade berlinaren och kabriolet vänta. Två af drottningens fruar och en garde du corps stiga upp i den sednare.

Medan Fersen hjälper drottningen, dauphin, prinsessan madame royale samt markisinnan de Tourzel, de smås hofmästarinna, upp i vagnen, står Louis, med sin egendomliga vaggning af höfterna vid fotsteget, och tager sist en hörnplats längst in i vagnen. Af de till lakejer förklädda adelsmännen sitter en upp på kuskbocken och en på betjentsitsen. Fersen kysser konungen och drottningen på handen, samt befaller dem i den Högstes beskydd.

— Vår räddare! — säger Marie Antoinette. — Ni följer oss snart, icke sannt? Nu är ni en medlem af familjen.

Ännu en gång ser han vid stjernljuset de dyra ögonen ... och bort rullar berlinaren. Då han nu ser efter den genom nattedunklet, uppstår en häftig strid inom honom. Hitills har han i ädel ifver trott sig blott uppoffra sig för olyckan. Nu, sedan faran var till hälften öfverstånden, och en lycklig utgång var att förutse, vaknade ånyo begrafna önskingar. Han tänker icke blott på konungen och drottningen, han tänker nu äfven på sig och på qvinnan. Han skall återfinna henne, för att aldrig mer skiljas från henne; ett tacksamhetens band fäster henne vid honom, han har vunnit en evig rätt till Marie Antoinette. Ännu en gång kan han tro på att vinna lycka! Fjerran från thronen, från hofvets fördomar, blomstrar sannolikt ett skönare lif. Hvem vet om icke till och med bojor der kunna lossas, och hjerta våga tala till hjerta! Axel har räddat Cesarernes dotter icke blott för verlden, för Louis af Frankrike och barnne, nej, Axel har äfven räddat henne för sin egen skull!

I detta inre uppror stormar greffen tillbaka till Paris, för att ännu samma natt på en annan väg, kastad mellan högsta fröjd och dödsqual, afresa till Brüssel, hvarifrån han sedermera skulle begifva sig till den kungliga familjen. Dag efter dag väntar han, under största spänning den öfverenskomna underrättelsen. Han vågar icke en gång öppna medaljongen vid sitt bröst. Slutligen inträder greffvens af Provence förtrogne budbärare med ett bref. Adressen är skriven med okänd stil. Fersen uppbryster förseglingen, fina tätt skrifna pappersblad falla ur det dubbla kuvertet... de äro af drottningens hand.

"Ni skall icke längre sväfvä i ovisshet om vårt öde", säger hon. "Sedan vi hade skiljts åt på Chalons-vägen, fortsattes resan ostördt till Meaux. Med den gryende morgonen förnyades min oro och fruktan, att konungens bourbonska anletsdrag, hvilka motsade kammartjenare-livréet, storleken och den ovanliga formen af berlinaren, som han olyckligtvis envisades att vilja begagna, äfvensom den militäriska hållningen och de förnåma ansigtene hos våra livréklädde gardes du corps, skulle väcka misstankar. I den lilla staden Montmirail, mellan Meaux och Chalons, fördröjdes vår resa en hel timma, till följd af en nödvändig reparation på den olycksaliga berlinaren. Hvem hade kunnat ana hvad denna förlorade timma skulle kosta oss! Det glädde mig att jag kunde hålla barnen i min famn, och att en synlig engel i madame Elisabeth^s person, ledde oss. Huru tröstefullt syntes mig ej nu hennes bleka nunneansigte, som fordom, under de yrande festerna vid

min ankomst till detta land, föreföll mig som en tyst förebråelse! Våra ögon, hvilka två hela år endast hvilat på upproriska hopar eller på skogen af bajonetter under våra fönster, vederqvickte sig genom anblicken af himlens molnfria blå, af de grönskande ängarna, öfver hvilka sommarfläktar drogo, erinrande mig om mitt hemlands berg. Klockan half fyra om eftermiddagen uppnådde vi Chalons. Under det man bytte om hästar, grupperade sig sysslolöse åskådare omkring vagnen. Konungen lutade sig något oförsigtigt framåt; postmästaren igenkände honom. Hans souverains lif låg i en blick, ett ord af honom. Han sökte afleda mängdens uppmärksamhet och var sjelf behjelpig vid förspännandet och uppmanade postiljonerna till skynsamhet. När vi rullade ut genom stadsporten, sade vi alla tre såsom med en mun:

”— Vi äro räddade!

”De femti hussarer, som vi jemte Choiseul och Gougelas skulle finna till skydd vid första hästombytet, Pont-Sommeville, voro icke der, utan hade ridit bort för en half timma sedan. Folket syntes uppretadt, knotande strök det omkring vagnen och betraktade oss med misstänksamma blickar. Om aftonen klockan half åtta anlände vi emellertid lyckligt till Sainte-Menehould. Det var ännu ljus dager. Oroligt öfver att eskorten ej heller nu syntes till, sträcker konungen ofrivilligt hufvudet ut genom vagnen, för att bland hopen efterspana någon trogen officer, som kunde lösa gåtan. Denna rörelse blef vårt förderf.

”Utän att ana något, fortsatte vi vår resa. Klockan slog

half tolf om natten, när våra vagnar anlände till de första små husen af den lilla staden Varennes. Allt var öde och tyst, allt syntes begrafvet i sömn. Enligt er anordning, grefve Fersen, skulle, emedan Varennes ej ligger på postlinien mellan Chalons och Montmedy, M. de Choiseuls hästar här finnas tillreds på ett bestämdt ställe, för att genast förspännas och föra oss till Dun och Stenay, hvarest marquis de Bouillé väntade oss. Officerarne för hussarerne, som vi redan vid Pont-Sommeville skulle träffa, hade med sin skara tagit en omväg för att undvika Sainte-Menehould, hvarest deras genomridt den föregående dagen väckte ovilja, och hade ännu vid vår ankomst ej infunnit sig i Varennes. Vagnarna höllo vid ingången till staden. Ängsligt väntade vi om icke våra postiljoners klatschande med piskorna skulle framkalla de hästar vi behöfde. Hela själen var öra . . . förgäfvets, intet hofslag ljud i den döda natten! Till slut stiga våra tre gardes du corps af, klappa på portarne, och gå från hus till hus med frågor om hvar hästarne stå. Ingen vet att gifva besked härom.

"Den lilla Varennes delar sig i två hälfter, den genom floden åtskiljda öfra och nedra staden. I den sednare hade M. de Gougelas uppställt hästarne, på andra sidan om bron. Vi voro i största oro, vi stego till och med ur, konungen och jag, och irrade omkring de ödsliga gatorna i öfra stadsdelen, för att söka hästarne. Der vi varseblef ljus i fönsterne, klappa vi på, och fråga oss för; folket vet icke hvad vi vilja. Sorgsne återvända vi till vagnen. Postiljonerne svärja, hota att

spänna ifrån och lemna oss åt vårt öde. Genom böner, guld och löften låta de slutligen förmå sig att åter sitta upp och köra vidare. Vi hemta ånyo mod, se oss i andanom redan inom få minuter midt i vännernas läger. Utan hinder rulla vi genom den öfra staden. De stängda husen hvila i bedrägligt lugn.

”Före bron, hvarigenom de öfra och nedra stadsdelarne sammanbindas med hvarandra, höjer sig ett medeltids vårdtorn, genom hvars trånga hvalfbågar man måste färdas steg för steg. Knappt har det mörka hvalfvet emottagit vagnarna, när hästarne rygga tillbaka för en omstjelpt kärra och några derpå kastade föremål. Fem eller sex beväpnade störta fram ur ett bakhåll, befalla oss stiga ur och låta municipalitetet besigtiga våra pass. Mannen, hvilken så befallande uppträdde mot sin herrskare, var Drouet, postmästaresonen från Sainte-Menchould, som, när konungen der lutade sig ut ur berlinaren, utan att någonsin förut hafva sett konungen, igenkände honom af likheten med bilden på mynten, och genast... emedan vagnarne redan voro förspända, postiljonerne sutto på hästarna och svängde piskorna, hvarförutan en dragonafdelning låg i staden... sadlade den bästa hästen i stallet, och på genvägar fick försprång till Varennes, för att rycka några hjälpare ur sömnen.

”Vid detta plötsliga öfverfall, ropen, blixtrandet af sablar och bajonetter, springa våra gardes du corps ned, fatta sina dolda vapen och blicka frågande på monarken. Konungen förbjuder dem att söka slå sig igenom. Man vänder med hä-

starne och far, ledde af Dronet och hans skara, till en kräm-
mare vid namn Sausse, som tillika bestridde prokurators-
sysslan i den lilla staden. Här befaller man oss alla stiga
ur, för att låta besigtiga våra pass. Folket springer skrikande
genom hela staden, klappar på alla portar, ringer med storm-
klockorna. Nationalgardet samlas efterhand utanför M. Saus-
ses hus.

"Fåfångt förnekar konungen sin rang; hans och mina
anletsdrag förråda oss. Då upptäcker han sig för prokuratorn,
fattar krämarens hand och säger:

"— Ja, jag är er konung, och jag öfverlemnar mitt, min
gemåls, min systers och mina barns lif åt er trohet! Låt mig
resa vidare, jag flyr icke till utlandet, vill ej öfverändakasta
konstitutionen, utan tvärtom skydda och befästa den. Och
det är förbi med denna, med mig, sannolikt äfven med Frank-
rike, om man qvarhåller mig här!

"Männen syntes rörde, skulle ha låtit beveka sig, om de
vågat följa sin inre röst; men de började frukta ansvaret der-
för. Krämarehustrun, af hvilken mannens ögon ofta sökte
råd, förblef känslolösast. Medan konungen talade till stadens
auktoriteter, satt jag i boden mellan två varupackor, med dau-
phin och prinsessan i famnen. Jag visade mina barn för den-
na qvinna.

"— Ni är mor, — sade jag, — ni är maka, madame;
en makas och mors öde är i er hand. Tänk er hvad jag
måste känna för dessa små, för min gemål! Ni kan skänka

mig alla tre med blott ett ord. Frankrikes drottning får er att tacka för mer än sitt rike, för mer än lifvet.

— Madame, — svarade hon, — ni tänker på konungen och jag tänker på M. Sausse; en hustru måste tänka på sin man.

”Så är då hvarje hopp förloradt, när intet medlidande längre bor i kvinnohjertat!

”Med min svägerska och barnen drog jag mig tillbaka i två små rum i öfra våningen. Konungen gick oupphörligt fram och tillbaka på trädgolfvet i den eländiga boden, gick från mig till sin syster, från henne till barnen, fast öfvertygad att general Bouillés trupper skulle befria oss innan de till Paris afskickade kurirerne återkommo. Men timma efter timma slog, natten förflöt och hjälpen kom icke! Man uppreste barriärer mellan båda barriärerna och ridande sprängde genom gatorna till Metz och Verdun, för att hemta soldater och kanoner till försvar mot markis de Bouillé. Vi lade oss några ögonblick i våra kläder, konungen, Elisabeth, barnen och jag, vid ljudet af stegen och rösterna af den med hvarje minut under våra fönster ökade folkträngseln. Detta varade till klockan sju om morgonen. Fersen, jag sof icke! Hvilken fruktansvärd natt! Hvad är i jämförelse deremot att dö en, gång? Alla fibrer voro spända till det otroliga. Om aftenen hade jag blondt hår, om morgonen, min vän, var det hvitt, det hade bleknat af ångest och jemmer!... Detta ensamt säger er allt, mer än de tårar, hvilka nu falla på denna sida...

"Medan de små, uttröttade af den långa resan och midt i dagshettan slumrade, obekymrade om sin framtid, vexlade vi konungen och jag, inför municipalitetets ögon, några hviskande ord om vår belägenhet. Den fromma systemen bad vid vår sida... hennes konungarrike är i himmelen. Vi hoppas i hvarje ögonblick att få se markisen inrycka. Kuriren, som skulle från Paris medföra nationalförsamlingens beslut, hade icke blifvit afsänd förr än klockan tre om morgonen. Han behöfde tjugu timmar för att hinna dit, och lika många för att hinna tillbaka. Sammankallandet för rådspjängningen fordrade äfven minst tre till fyra timmar. Således hade Bouillé åtminstone fyrtioåtta timmar på sig, innan Parisarne kunde vara honom till hinder.

"Jag vill med tystnad förbigå dessa fyrtioåtta timmar. I stället för de efterlängtrade trupperna, anlände Lafayettes adjutant Romeuf, med församlingens beslut. Han lade den skrifna befallningen på sängen, hvori dauphin hvilade! Fersen, jag glömde mig, tog papperet, kastade det till marken, trampade derpå med fötterna och ropade:

"— En sådan skändlighet får icke beflocka min sons läger!

"Huru man påskyndade anstalterna för vår resa, af fruktan att vår generals skaror kunde besätta staden eller afskära vägen! Konungen dröjde så länge möjligt var. När vi skulle stiga i vagnen förebar en af mina kammarfruar ett hastigt svårt illamående. Jag vägrade att resa utan henne, men måste gifva efter för pöbelns vilda skrän. Jag ville icke att man

skulle röra vid min son, tog honom sjelf på armen och lyfte honom upp i vagnen. Omgifvet af tre till fyra tusen nationalgardister, rörde sig låget långsamt emot Paris.

"Hela befolkningen i den omgifvande trakten trängde sig omkring vägen, för att beskåda sin i triumf återförde, fångne konung. Nationalgardets pikar och bajonetter förmådde knappt bana sig väg genom den allt mer tillvexande mängden. Ropen och de hotande åtbörderna, hänskrattet och smädelserna togo aldrig slut. Folkets skrånande upphörde och började åter, så ofta hjulen rörde sig. Det var ett Calvarieberg af sextio mil, hvarje steg jemförligt med döden! En enda person, som ville närma sig för att ge oss ett tecken af deltagande, en gammal adelsman, van att ära sina regenter, blef nedstött under vagnen... vi måste fara öfver det blodiga litet. Konungen och jag, vi samlade allt vårt mod, all vår värdighet, för att dö tillsammans. Grefve Fersen, jag var ett af de barn kejsarinnan förde vid handen, när hon bedjande gick till det trogna Ungern och de ädla skarorna ropade:

"— Vi vilja dö för vår konung *Maria Theresia*.

"I blodet som flyter i mina ådror fann jag tillräckligt hat mot detta folk, för att med djupaste förakt kunna veder-gälla de förödmjukelser det lät mig undergå. Madame Elisabeth bad under tystnad till Gud. De begge barnen förundrade sig öfver hatet som røjde sig hos detta folk, hvilket man lärt dem älska.

"Vi hade aldrig lefvande uppnått hufvudstaden, om icke nationalförsamlingens begge kommissarier i rättan tid anländt.

De mötte vår vagn mellan Dormans och Epernay, samt uppläste församlingens fullmakt för konungen och folket. Båda kommissarierna uppstego hastigt i berlinaren.

"Hvilken skillnad, . . . Péthion och Barnave i stället för grefve Fersen! Begge deputerade förklarade sig dela konungens fara, och vilja betäcka honom med sina egna kroppar. En andlig, hvars anletsdrag förrådde medlidande, blef gripen af folket, slungad under hästarne, för att dödas inför mina ögon.

"Barnave lutade sig långt ut genom vagnen och ropade:

"— Fransmän, tappra folk, viljen J bli ett folk af mördare?

"I ångesten för att han kunde falla ut och sjelf bli slagad af dem, höll Elisabeth honom i rockskörten, medan han talade till de ursinnige. Huru var det möjligt att ens i detta ögonblick det komiska i kontrasten af denna situation kunde undfalla mig? . . . Vi voro förvånade öfver att finna en vördnadsvärd beskyddare i en man, som vi ansett för en grym fiende. Péthion förblef kall och rå. Han kastade ut på vägen skalen af de frukter han åt, äfven med fara att de skulle träffa konungens ansigte, och när min svägerska slog uti vin åt honom, lyfte han, utan att tacka, endast upp glaset för att antyda att det vore tillräckligt.

"Den 25 Juni, klockan sju om aftonen, uppnådde vi Paris. Från Meaux ända till förstäderna blef hopen allt tätare. Tusentals ögon slungade döden in i vår berlinare; men ingen röst uttalade den. Förtärande solbadd, återstråladt från sten-

läggningen och bajonetterna, låg på vagnen, hvari tio personer sutto hoppackade. Damm-moln, upprörda af flera hundra tusen åskådarens fötter, voro den enda slöja som tid efter annan undandrog oss den jublande pöbelns förödmjukelser. Det fattades oss luft. Öfver mina barns pannor runno stora droppar. Jag nedfällde hastigt det ena vagnsfönstret, och sade till hopen:

— Sen j, messieurs, i hvilket tillstånd mina barn äro; vi qväfvas!

— Det kan vara lika godt att dö på ett som på ett annat sätt! — hörde jag halfhögt svaras.

Stundom bröt den påträngande massan genom soldaternes haie; några män kommo ända fram till vagnsdörren, klevvo upp på fotsteget, mätande konungen, dauphin, mig, med stumma, obevekliga blickar. Jag kunde anställa jemförelser, grefve, med detta intåg i dag och den dagen jag först anlände till Paris, då man nästan begrafde mig under blommor, tallösa händer höjde sig till välkomsthelsningar, jubelropen skallade sända upp till himlen, hvarje ansigte var ett leende. Så måste då hvarje väg, på hvilken lyckan färdats med oss, förr eller sednare bli ett Golgatha!

I täta leder stodo trupperna på boulevarden, från Barrière de l'Etoile och till slottet. Först nationalgardet. Äfven schweitzarne i slagordning. Men deras fanor sänkte sig ej mer för herrskaren. Nationalgardisterne stodo stödde mot sina vapen och helsade icke. Vagnarna foro öfver svängbron i Tuilleriesträdgården. En öfverskådlig människomassa hade,

medan Lafayette, i spetsen för sin generalstab red tåget till mötes, öfversvämmat trädgården och terrasserna. Eskorten förmodade knäppt genomtränga detta brusande haf.

— M. de Lafayette, — ropade jag vid hans åsyn, af fruktan för det öde, som väntade de i vagnsätet åkande trogna gardes du corps, — M. de Lafayette, rädda våra gardes du corps!

”Nedanföer terrassen stego vi ur. Han emottog oss ur Péthions och Barnaves händer. Nationalgardister buro dauphin och prinsessan upp till slottet.

”Konungen talade flera dagar intet ord, ej en gång med oss, liksom utmattad efter den sista striden med missödet. Slutligen, när jag knäföll för honom och visade honom barnen, förmådde jag honom att bryta den dödande tystnaden.

— Vi skola förbli starka, — sade jag till honom, — skulle äfven förderfvet vara oundvikligt, återstår oss likväl valet af dödssätt. Vi vilja dö såsom konungar, och icke dröja motståndslöst, till dess att man mördar oss i våra egna rum!

”Fången i palatset, får jag icke se ut genom fönstret, utan att väcka ovilja. Stängda äro gårdarna och trädgårdarne, skyltvakter i alla salar, vid alla utgångar, till och med i korridoren mellan konungens och mina rum, samt dörrarna till dem vidöppna för hvarje öga, som det lyster att blicka dit in. Undan de spejareögon, hvilka skulle vilja intränga i vår tankeverld, måste jag stjäla några timmar, för att hemligen skriva denna sorge-epistel till vår trognaste vän. Vi tänka endast med böner och välsignelse på er. Inför Gud heter ni vår

räddare. Axel Fersen, icke efter utgången bör en handling uppskattas!"

Grefven hade läst under den yttersta spänning. Nu dolde han ansigtet mellan båda händerna. Allt omkring honom tycktes störta tillsammans. Han sprang upp och mätte rummet med stora steg. I första uppbrusningen af vrede och sorg vred han händerna. Af en händelse föll hans öga på jernringen på venstra handen. Med ens stod Axel plötsligt stilla.

— Det var det! — ropade han. — Min olyckshand vårlade att allt misslyckades. Hvad blir nu resultatet af den kortsynta klokhet, hvarmed jag ledde alla trådar!... Lågade mitt bröst då endast för den blotta rätten, — frågade han sig sjelf, — lydde jag utan egennyttiga önsknningar intet annat än min pligt som man och riddare! Passionen har drupit sitt gift i mitt verk och förstört allt... och *hon* kallar mig sin räddare!...

Långsamt, liksom hade han hemtat orden från det aflägsna fjerran, mumlade han halfhögt för sig:

— Man har påtryckt dig en stämpel af den eviga domen. Du bragte andra vedergällning. Äfven du får icke undgå den!

Efter en stunds tystnad tillade han:

— Var det ej äfven den 20 Juni?

III.

SVERIGE.

Louis XVI:s flykt skulle, om den lyckats, hafva förändrat hela Europas öde, förhindrat alla följderna af den franska revolutionen, hvilken i stället för anarki skulle blifvit inbördes krig, skulle segrat i stället för mördat, och triumferat med tapperhetens vapen i stället för genom schavotten. Aldrig berodde väl så många människors och så många idéers öde synbarligare på hvad man kallar en slump. Om Drouet icke igenkände konungen och sprängt resvagnen i förväg, hade regenten och hans familj två timmar derefter varit räddad. Postmästarensönen, hvilken om sommaraftonen står lutad mot porten i fädernebyn, afgör en hel monarkis lott. Kronan faller af Louis XIV:s sonsons hufvud, och århundraden först kunna säga allt hvad som derjemte föll i ruiner.

Genom alla tider går striden mellan ljus och mörker, mellan den frihet Gud och hans himmel ville gifva, och trældomen, hvari människan och dess jord skall smidas. Hvarje ande grep, när den störtade ned ur ethern och i djupet, efter lögnen i stället för sanningen: Helvetets frihet, som är slafveri med de tyngsta bojor; och liksom i en spegel apade den första människan det efter den förste, den fallne engeln.

Det framfarnas syndamått var fullt. Hämnens morgon

inträdde. Men dess morgonrodnad var ej den glans som förebådar en molnfri solljus dag, dess morgonrodnad var blod. Demonerna fordrade konungaparets lif. Louis dog såsom en helig martyr för historiens synder. Med dennes död vek frihetens ande på århundraden . . . troligen vände sig dess vingslag för alltid från Europa; det återstod endast . . . *passionen, frihet*. Perlan sjönk ånyo djupt ned i hafvet. Förgäfves dykte flere djerfva simmare efter henne: den mot klipporna krossade och af hvirflar i oändlighet bortförda. Högt storma vågorna, floden sopar allt med sig, spira och diadem, fältherrestaf, biskopsmössa och prestrock, brudslöja och skönhetens leende, radbandet och lagern, lyran och pergamentet, allt, med allt brusar hon i vild yra bort.

Girondisternas blomsterkransade sista mål, deras sång vid dödsvandringen förklinga såsom en sanningens svanesång. Jorden förgäter förbarmandet. Hvarje hjerta, som ännu slår i ett bröst, måste slitas derur. Frankrikes floder vältra fram blod. Ingen ren källa finnes mer till att tvätta bort det. Sjelfva jorden dricker det icke mer, har ej rum för liken. Bödlar, dödgräfvare fattas der allt, allt är lifdömdt eller dödt. Robespierre vinkar: — Nog! — Nej, icke nog. Afgrunden gapar. Robespierre sjelf måste störta dit ned, för att sluta revolutionens gap. Ur de rökande ruinerna stiger en örn högt upp, törstande efter strålar. Men soldrucken faller han ned . . . örnen förvandlas till slagfältens gam. Napoleon sätter på sig den gamle Caroli kejsarekrona, och herrskar jernhårdt öfver världen. Konungamanteln faller ur skyarna, hermeline

hör till dagsordningen. Ännu knappt fulla tjugu år efter flykten till Varennes och huru många storheter hafva ej blifvit skapade och störtade, huru har ej allt förändrat sig...

Ända till den höga nordnen lupo elektriska skakningar. Äfven Sverige hade konvulsiviskt darrat! Dess ridderlige Gustaf hade på maskraden fallit för mördarens hand. Sonen, Gustaf IV Adolph, för ännu icke ett år sedan genom en revolution gjord till statsfånge. Hans farbror, hertigen af Södermanland — Carl XIII — upphöjd på thronen... Ur den kalla vågen uppstiger nordens Venedig, hemlighetsfullt och lysande som en saga, Stockholm, under sin tankfulla himmels matta blå. Kyrkor, palatser, ödslighet, torgrängsel, trädgårdar, vajande flaggor och skeppshimmel, alphyddor i undangömd bugt vid speglande sjö... allt omsluter östaden i sin underbara krets. Mäktigt slående mot dess klippskär, förtäljer oceanen runstenarnes ursagor. Genom tallarnas och granarnas toppar susa hjeltesånger. Gråa spöken sväfva öfver broar, genom kyrkor, grafhvalf och slott i månskenet. Underbara röster och ljud sväfva i luften, och öfver alltsammans kastar norrskenet sin förtrollning.

Ovanligt lifligt böljade befolkningen den 20 Juni 1810 genom hufvudstadens alla gator, från Skeppsholmen ända till Kungsholmen, från Helgeandsholmen till Ladugårdslandet, samt genom Norr- och Södermalm. Denna ökade rörelse uppkom genom en sorglig högtid. Man väntade ett furstligt liktåg. Efter anletenas uttryck kunde man icke tro sig se blott likgiltige åskådare, såsom det eljest vanligen plägar vara

vid högtidliga likbegängelser. Den nye sofvaren, som skulle föras till den ärevördiga Rididarholmskyrkans grift, der de gamle konungarne slumra i närheten af sina fältherrar, var kronprinsen Carl August. På hans resa till Qvidingehed, för att mönstra det Mörnerska hussar-regementet, störtade han plötsligt af hästen, träffad af slagfluss, såsom det hettes, och lefde blott en halftimma rosslande, utan medvetande. Derifrån hade han blifvit förd till Liljeholmen, och nu skulle den hedangångne högtidligen införas till hufvudstaden. Med honom bar man landets förhoppningar till grafven.

Aldrig, barnlös och sjuk, hade monarken förenat sig med ständerna om valet af en thronföljare. Endast för ett halft år sedan drog Christian August af Schleswig-Holstein-Augustenburg, nu Carl August, adopterad af konungen till son, in i det glädjesmyckade Stockholm, som nu endast återfick hans lik, och emottog riksståndens hyllning. Den aflagda eden hade han troget förvarat i sitt bröst, med allvar uppfattat sin pligt, och på få månader, genom mångt offer, vunnit folkets förtroende, ja, dess varma kärlek! Man kunde äfven nu inhemta det af de förbiilandets tal.

— Någon sådan få vi aldrig mer, — sade de. — Han hade ett hjerta för Sverige! Har han icke afstått från flera tusen riksdaler, hvilka hans äreställen inbragte honom, för att minska skattebördorna? Han var icke högmodig som de andra, och likväl tapprare och förnämre än de alla. Han skulle utom våra gränsor hafva beskyddat oss emot ryssarne, och inom dem förskaffat oss rätt. Emedan han var tarflig och

enkel som en af oss, och skakade hand med hvem som heldst därför just ha ej herrarne och adeln kunnat fördraga honom. Derfor att han var vår ögonsten, måste han bort!...

Icke öfverallt stannade det vid dessa dunkla vinkar. Ännu mer betydande ord hördes äfven:

— Ha de ej också mördat kung Gustaf? Hvar och en måste falla, som icke vill dansa efter deras pipa och lemna dem fria händer att förtrampa borgare och bönder!... Han säges ha fallit baklänges af hästen! Rödaktig fragga har flödat ur hans mun och näsa, adjutanterne sågo det och äfven den tillkallade läkaren... Man pratar om liköppning!... Herrar doktorer aktade sig nog för att undersöka hvad de funno i magen. Sjuknade han icke redan i Maj, på tredje skjutshället från Stockholm?...

Andre vill veta ännu närmare. Omkring de med syd-ländsk liflighet gestikulerande talarne samlade sig grupper, hvilka lyssnade med spänd uppmärksamhet, höga nordmannagestalter, med dystra blixstrande ögon och slätt ljust hår, samt deremellan små knubbiga tomtgubbe-figurer med borstigt hår. Då hette det:

— Den kalla pastejen på Åby, den har en ganska förnäm kokerska beredt; stormästaren och hans fru syster, gref-vinnan Piper ha kryddat den. Vet en j då, att prinsen själf ständigt på hela inspektionsresan begärt söt mjölk åt sig att dricka? Han sade ju straxt till doktor Lodin i Linköping, att pastejen förmodligen blifvit bakad i koppar. Uppkastningarne hade aldrig någon ända. I Carlskrona, på skeppsvarf-

vet, sen j, började han få svindel och tala oredigt. Men när kronprinsen talade om gift, var hanganska förnuftig. Pastorn vid Qvidinge, magister Krook, kan berätta åtskilligt om lif-medikus Rossi, mot hvilka våra höga herrar äro så ned-låtande.

På sådant sätt talade den ene efter den andra. I bröjan såg man dem endast skaka på hufvudet, göra dystra miner och en glödande rodnad uppsteg på pannorna. Småningom hade mistroendet vaknat; men med hvarje minut upplågade passioerad vrede. Nordbon behöfver lång tid för att bli uppretad, men utbrottet är äfven så mycket starkare. Luften kändes tryckande och tycktes förebåda en annalkande storm.

I täta hopar vandrade alla framåt vägen till Liljeholmen. Der hvimlade af åskådare, militärafdelningar, ridande, vagnar. Bland ekipager ådrog sig en med sex hästar förspänd vagn mängdens uppmärksamhet. Många blickar borrhade sig genom glasfönsterna, bakom hvilka en man satt, liksom i ett förgyld, med rödt sammet klädt glas-skrin; han var ungefär sextio år, men redan nästan en gubbe, med förnämt marmoransigte som utvisade stränghet, öfver ett af stjernor och band höljdt bröst. Hvar och en igenkände konungens stormästare som derjemte var riksmarskalk och kansler för Upsala universitet.

Aldrig skulle man i dessa förstelnade, om äfven i ädla former bildade anletsdrag, i den alltför höga pannan, sparsamt omgifven af i förtid grånadt hår, igenkänt den, som fordom i Trianon och hela Paris kallades *le beau Fersen*. Nu

styrde han icke längre, såsom kusk, hästarne åt en skön olycklig drottning. Tyngd af år, makt och äreställen, sitter han i statsvagnen, af sina höga embeten kallad till sorgereemonien.

Många skiftande öden har han genomgått mellan denna dag och sin stormiga ungdom. Ända till le Temple, ända till martyrtimman har hans trohet för Marie Antoinette och Bourbonerne bibehållit sig. Såsom en skyddsande omsväfvade han henne, outtömlig på ingifvelser och tröst, som sändes till fängelset. Han såg henne, hvilken var honom som en madonna, långsamt dö bort, och slutligen blöda som en hjeltinna. Allt hvarför Fersen lefvat, hvarför hans hjerta klappat, krona och skönhet, föll under guillotinen. Han sjelf måste lemna Frankrike. Sin första vilda smärta bar han till den förklarades vagg, till kejsarestaden vid Donau. Den dref honom derifrån till Dresden, Berlin och slutligen tillbaka till fäderneslandet, der Gustaf III och IV med sin gunst sökte ersätta honom Louis XVI.

Om tiden med mångfalldiga små otillbörliga streck skrivit i anletsdragen, huru ser det då ut i bröstet under ordensstjernorna? För den nu till det yttre så kalle statsmannen, hvars själ dagligen beräknar hvarandra korsande planer, måste den eldige, liflige Axel hafva blifvit en myth. Troligen bär hvar och en i ålderdomen en dylik sagolik dubbelgångare inom sig och är sitt eget spöke. Hvad i ungdomsljuset var äfventyr har nu förbyts till ett nät af intriger. Den

djerfva ridderlighetens blomma förfrös till oböjlig aristokrati tapperheten till egeninne.

Många hafva af olycklig kärlek blifvit spelare. Andra har den drifvit till ärelystnad... ty det förekommer menniskan lättare att utbyta den ena passionen med den andra än att göra fred med sig sjelf. Antingen tillbedja i stofet eller herrska!... Månne Fersen led? Han hade sett det förfärliga skådespelet af huru allt skönt, allt högre neddrages i smutsen af menckliga odjur, vildare än de som dväljas i öknen. Detta var omöjligt att glömma. Han kunde ej förlåta, För att icke förgås, måste han vara hård mot sig sjelf, och detta stålsatte honom äfven emot andra. Men vreden verkar intet godt, detta gör blott mildheten. Skålen, som för länge varit fylld af bitterhet, sönderfråtes slutligen deraf. Månne han led? Han föraktade menniskorna. Ingen fanns mer som rörde hans sinne, än den själsbeslägtade systemen och en ung anförvandt, som han älskade därför att han bar hans namn, och som bodde i palatset likt en son. Icke allenast på att bringa upp sig sjelf tänkte riksmarskalken, utan äfven att upplyfta landet, hjälpa folket. Men han ville befalla det att vara lyckligt. För detta ändamål efterstråfvade han högsta makten. Han ville kringströ välgerningar Jupiter-lik. Han var likväl ännu alltid romantiker, ehuru på sitt sätt. Minnen hade han, liksom vi i hjertat af jorden finna de underbara bilderna ditförda af en fjerran flod, libeller, mossas blommor, allt... men förstenadt.

Grefven hyste stark motvilja för folket, sedan det i blind raseri icke skonat det heliga i Paris. I hatet ligger elektricitet liksom i kärleken. Folket kände först brist på välvilja, och gaf slutligen den förnäme mannen sitt hat tillbaka, i synnerhet då det i honom varseblef en motståndare till kronprinsen, Sveriges afgud, hvilken betraktades såsom befriaren från en herrsklysten adels bojor, som blifvit smidda af den urgåmla statsförfattningen, hvarpå man äfven skakar. Hvar och en af adelsmännen, Fersen i främsta rummet, ville vara en liten konung. Derfor voro de fiendtlige mot den borgerligt sinnade thronföljaren. Marskalken verkade öppet och hemligt emot honom; äfven på diplomatisk väg; sannolikt i förbund med en af fäderneslandet fruktad stormakt i Norden. Grefven ville intet förlora af sitt anseende på familjegodsen och de vidsträckt besittningarna i Finland.

— Icke en hårsman bör man vika, — sade han. — Hvart har Louis XVI blifvit förd af sin eftergifvenhet? Strängt måste man hålla i tyglarna, om icke allt skall sammanstörta, och hvarje kulturens välsignelse gå förlorad. Denna jagt efter popularitet, detta handtryckande och bugande är mig förhatligt! . . .

Men i dag, på vägen till Liljeholmen, var stormästaren ingalunda så lugn som han ville synas, midt i den väfnad, hvari han hoppades insnärja kronprinsen, dör denne plötsligt. Fersen står öfverraskad liksom för sitt eget öde. Liksom ett spöke går denna brådstörtade död hans egna tankar och önskingar till möte. En högre makt har afskurit statsmannens

konstrika snaror. Han känner ganska väl att den hädangångne nu är en dubbelt farlig motståndare, med hvilken man icke längre kan mäta sig, att han förklaras för martyr och vapnar nya kämpar, framkallar häftigt motstånd.

Under det att Fersen öfvertänker detta nederlag för sina planer, tränger hans grubblande öga ofrivilligt genom glacéhandsken på den med fönstervredet lekande venstra handen, till jernringen, bredvid hvilken en dyrbar vapenring sitter, för att dölja den förenämnda så godt sig göra låter.

— Nemesis! — sade Axel vid sig sjelf. — Stämpeln af den eviga domen är tryckt på denna mäktiga hand... Äfven detta misslyckadt, sedan jag hunnit så långt... alltid det högsta kastet förloradt!

Moln lägrade sig på hans panna. Han egde väl medvetande om den tärande ärelystnaden, tillstod för sig sjelf i denna allvarliga stund, att han icke eftersträfvat allt för fäderneslandet och mensklighetens skull, att han äfven offrat mycket för den egna storheten, närt tankar på hämnd, och ej funnit någon försoning i sitt hjerta. Då kom en ångest öfver honom, likt en gäst från den aflägna ungdomen, och nästan ånger, kämpande med stoltheten, hvori Axel fann tyst omkringsmygande anklagelser. Han kände dem väl, dolde icke för sig att man misstänkte honom och grefvinnan Piper för ett mord. Mannen, som älskat Marie Antoniette, kunde icke vara i stånd till att begå ett nedrigt brott. Stormästaren hade, oaktadt Collegium Medicum bekräftade den slagfluss man trott sig finna antydd vid liköppningen, "i anled-

ning af ryktet om en förgiftning," förberedt undersökning af justitiekansleren, och utlofvat 20,000 R:dr åt den som kunde frambringa någon sannolik upptäckt af missdådet. Fersen erinrade sig nu några hotande tecken, hvilka ålade honom den pligten att draga omsorg för sin syster, hos hvilken han lemnat fostersonen, en modig yngling, till beskydd.

Är det ej i dag den 20 Juni? — inföll marskalken plötsligt; — den dagen bringar mig intet godt.

Öfver land och haf klinga sorgklockorna från Stockholms alla kyrktorn, för att sista gången, ehuru med smärta hela thronarfvingen. Långsamt slingrar sig likprocessionen till öfverskådlig längd från Liljeholmen till porten, och tätt före den med åtta hästar förspända vagnen, som bär den aflidne, kör grefve Fersens vagn, ty honom tillhör det att öppna tåget. Många tårar flyta. Män och qvinnor ser man knäfalla vid vägen och högt snyftande utbreda armarna efter det tungt broderade svarta hårtäcket, som för evigt undandrog dem anblicken af deras älskling. Mörka blickar, doft knot riktas mot den första vagnen: för den första förbannelser, för den andra välsignelser, liket och dess förare tyckas hafva bytt roller. Man skulle kunnat säga: der låg en lefvande, här satt liket . . . ty hatet förintar, kärleken gör lefvande. Ända till galavagnens dörr tränga sig hemska gestalter och knutna näfvar fram. Med iskall, vredgad blick betraktade marskalken de förbittrade anletena; han sköt kappan undan från bröstet, så att alla ordnarna blefvo synliga, liksom ville han riktigt tydligt gifva sig tillkänna och ej dölja sig för någon. Han

tänkte på brevet från drottningen, hvilket han erhöll i Brüssel, på hennes färd till schavotten genom den fanatiska folkhoppen.

Då tåget på vägen till den af ålder mörknade Riddarholmskyrkan, gick öfver Kornhamnstorg, som var fullpackadt med folk, ett haf af hufvuden, ljuda sträfva stämmor, ropande grefvens och hans systers namn med tillsatsen: "Mördare mördare!" Kastade stenar krossade vagnsfönsterna. Marskalken flyr in i ett närbeläget hus, det första han kunde uppnå. Vredgade skaror belägra det och utfordra stormande sin furstes mördare.

— Ut med Fersen! Vi vilja en gång sjelfva vara domare

Förgäfves ila två generaler, Adlercrentz och Silfyersparre, att besvärja den ursinniga hopen. Den senare söker att för ögonblicket rädda den förföljde derigenom, att han lofvar det rasande folket att föra marskalken såsom fånge till rådhuset.

Under ett regn af stenar kommer greven likt en af vil-
da hundar jagad kronhjort öfver Riddarhustorget, der det stolta adelspalatset med förvåning blickar ned på den fasa hämndeandarne sprida omkring sig i åsysten af feodalitetens monument. Ordnar, värja och kappa ryckas af greven under denna fruktansvärda jagt. Slutligen nalkades han målet, rådhuset. Blödande, höljd af damm, andlös, uppnår han trappan, som leder dit upp. En ursinnig hop sätter efter honom, upphinner honom på trappan. Förgäfves ropar Fersen med upplyftad hand, medan det grå håret fläktade i luftdraget:

— I himlens åsyn bedyrar jag min oskuld! Mätte Herrens blixtröskor mig, om jag ljuger!

De gripa den olycklige, rycka honom i håret, slita kläderna af hans kropp, öfverhoppa honom med hugg och slag... mälningen måste lemnas ofulländad. Man säger att de nära nog sönderslitit honom.

Sälunda hade de ur helfvetet utslupna djeffarne, i skepnad af bödlar, troligtvis tillintetgjort frihetsverket på århundraden!... Sannolikheter därför ligga blott allt för nära till hands. *Mössorna* hade den gången blifvit mästare öfver *Hattarna*. En dylik seger är nederlag. Den gamla ebban och floden: hvarje parti hemtar näring eller stöd för sin tillvaro af andras fel.

Sedan Axel Fersen utandats den sista sucken, förde man den ännu skälfvande kroppen, blodig och naken till midten af torget, der den utställdes till allmänt åskådande: rikets högste embetsman låg med gatstenarne till paradsäng, med gapande sår, arm och blek, för Guds sol och allas ögon, liksom den hemligen mördade i Lombardiet. Under den allmänt älskade Gustaf Wasas staty lade de offret, tätt vid fotställningen af svensk grön marmor, som bär bronsbilden. Marie Antoniettes vän hade slutat på Stockholms, liksom drottningen på Paris' gator.

Då natten den 20 Juni — det går ett mystiskt förhållande af siffror genom hvarje människas lif — inbrutit, välgörande höljande dagen i sin hemlighetsfulla skymning, och med sin dagg tvättande den befläckade jordens panna; när

den dystra konungastaden låg grafstumm såsom i en svår dröm, häpen öfver sin egen gerning, och gatorna blott ljödo af patrullernas taktmessiga steg, då klappade det hårdt och ännu hårdare på porten till Fersens ödsliga, ljustomma palats. Slutligen öppnar en blek betjent tvekande. Med en slocknande lampa i handen, spejar han skyggt genom springan på lilla dörrn i porten. Ännu innan han rätt hunnit besinna sig, trycker en i kappa väl insvept gestalt ett skrin i hans hand, och är försvunnen. Detta skrin var adresserad till marskalkens arfvinge. Det lemnades till den unge grefven.

När han öppnade det — grefvinnan Piper hade man för mer säkerhet fört ur huset — fann han samtliga de klenoder stormästaren bar på sin sista martyrväg. Allt af värde var samvetsgrannt inlagdt; "till bevis," såsom en bifogad skrifven lapp sade, "att vi ej äro röfvare och mördare, utan domare." . . . Intet fattas, börs, ordnar, briljantsmycken, signetring, ett guldstift, medaljongen vid sin kedja . . . droppar från det trogna hjertat, som aldrig skiljt sig derifrån, ett blodigt vittnesbörd af en kärlek till grafven, färga den. Den unge grefven betraktar bilden, den fina ljusa hårlocken, som han i dag första gången ser. Då ihågkommer han jernringen, som han noga kände, och hvarom den aflidne en gång anförtrott honom hemligheten. Han genomsöker skrinet . . . andeskänken ensam tyckes fattas. Hvem förmådde också att skilja honom från kroppen? Då skulle man nödgats afhugga handen.

I tanka att efterkomma en pligt, troligen ännu mer lydande den inre, hemlighetsfulla driften, vill den unge man-

nen genast öfvertyga sig om att liket ännu bär ringen. Der ligga de blodiga qvarlevorna på den i förfädernes sal ställda bären. De gamle riddarne med guldkedjor om halsen ända från Erik XIV:s dagar, synas vredgade skåda ned på den ihjelslagne ättlingen, hvilken man förtrott i deras vård. Den venstra handen hvilat oskadad på den svarta duken, hvarti man inlindat den döda kroppen. Men ringen är försvunnen från den kallnade handen! Intet spår derefter är att upptäcka. Förgäfves låter arfvingen anställa de noggrannaste efterforskningar; vid rådhuset, på platsen omkring den tysta Wasabilden. De osynlige hafva återtagit sin underpant. Med lifvet har förbannelsen upphört. Hvem skulle också förmått draga ringen från detta finger? Med egarens själ flydde det dystra tecknet. Ödet hade gått i fullbordan.

Åtminstone kunde man aldrig förklara hemligheten, ej heller åter upptäcka anderingen. Den vid tilldragelsen unge slägtingen, som nu äfven blifvit gubbe i händelse han lefver, har för några år sedan i Stockholm meddelat dessa närmare omständigheter för berättaren. Öfver kronprinsen Carl August; död ligger ännu i dag en ogenomtränglig skugga. I följd af de genast vidtagna undersökningarne blef lifmedicus Rossi förvisad ur Sverige, men familjen Fersen erhöll en lysande upprättelse från den skändliga misstanka, som någon tid hvilade öfver den.

Slut.

-75-

Inches

1

2

3

4

5

6

7

8

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Centimetres

TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

